

GAZETĂ TRANSILVANIEI.

Gazetă ese de 2 ori: Mercurea și Duminecă, Foi, cindu concedu ajutoriale. — Pretiulu: pe 1 anu 10 fl., pe $\frac{1}{4}$ 3 fl. v. a. Tiere esterne 12 fl. v. a. pe unu anu său $2\frac{1}{3}$ galbini mon. sunătoria.

Anulu XXXIV.

Se prenumera la postele c. r., si pe la DD. corespondenti. — Pentru serie 6 cr. Taxa timbrala a 30 er. de fiacare publicare.

Nr. 19.

Brasovu 18|6 Martiu

1871.

MONARCHIA AUSTRO-UNGARICA.

Transilvania.

Brasovu 18 Martiu 1871.

Resultatul de pana acum al conferintelor din Londonu, de si pote ave urmari seriose si er' espuse periculelor cu succesul timpului, elu in presentu e pentru Romani'a totusi in prim'a linia imbucuratoriu. Recunoscerea oficiala a numirei statului „Romani'a" da una garantia la considerarea natiunei romane ca recepta in concertulu natiunilor europene, ca autonoma pe deplinu in causele sale interne si resp. si externe.

Cestiunea dunaréna respingunduse pretensiunile austro-maghiare remase inca 12 ani incindiata comisiunei dunarene si forului statelor riverane. — „Romanulu" ne aduce despre acestu resultatul urmatori'a telegrama;

„Londonu 13 Martiu. Granville si Enfield, facu comunicari identice celor d'oue camere. Conferinta, impreuna cu representantele Franciei, a subscrisu astazi tractatul, prin care se desfintieza claususele relative la neutralisarea marelui negru. Restrictiunile actuali relative la inchiderea Dardanelelor si Bosporului suntu modificate astfelui, incatu Port'a se pota permite intrarea corabielor de resbelu ale puterilor amice, in timpu de pace, deca va crede de trebuintia. Spre a executata stipulatiune tractatului de Parisu, conferinta a stipulat durata de 12 ani pentru comisiunea dunaréna, neutralisarea continua a lucrarilor de competitii ei, deja existanti sae ce voru fi, a se crea inca, reservandu inca Portii dreptulu de a face se statioaneze la gurile Dunarei corabie de resbelu. Conferinta a subscrisu unu protocolu speciale stabilindu, ca conformu dreptului dintilor, nici o putere n'are dreptul de a desfinti sae modifică singura tractatele. Mane va fi siedint'a finale formale."

Acum desfintanduse neutralitatea marelui negru Rusia devinindu netiermurita va implé litoralele respective de arsenale, va restabili forturi si va crea flota dupa placu, si ea era si va apasa ca unu alpe greu asupra Turciei si a causei orientale, intocmai cum apasa inainte de an. 1856. Prin restituirea dreptului Portii de a lasa in Dardanele naile belice dupa placu s'a mai adausu er' unu periculu, ca ce si Rusiei pote da Turci'a acesta voia se-si treca flot'a in marea interna. Prin desfintarea neutralisarei deltei Dunarei si punerea gurilor ei supt protectiunea nemidiulocita a puterilor contractante, flotele rusa ca si turca inca nu se oprescu a da buna demineti'a pe lunga gurile Dunarei; ni se pare deca, ca nu eronamu, deca numim este resultatul conferintelor din Londonu una victoria a Rusiei in orientu, trasa din alianta cu Prusia, care pote merge si mai departe. Bucuria diurnalelor romane deca pentru acestu succesu e invitata la necessitatea unei privighiari cu multu mai neadormite si mai active, pentru a corespunde Romani'a increderei, de care s'a facut partasia cu misiunea vighiarei la Dunare in favoreea civilisatiunei europene. —

Rusia arméza mereu, Itali'a si Anglia asemene, alianta rusa-prusa e fapta si se pote prelesne si santi, deca nu s'a santit pana acum, Austro-Ungaria e statu militari cu obligatiune de a porta arm'a totu natulu; ce va mai fi, deca acesta trinitate se va unialia? Atata armare presupune

venarea unui scopu de restauratiune, de noue laure precalculate, incatu la inchiderea pacei in occidentu ne amu poté teme de inviarea resbelului in orientu si sudu. —

Din Francia ne sosi o scire electrica din 14, ca agitatiunile in Parisu, in Belleville crescute si se provoca armata la noua insurectiune prin plate. Asemene se face si prin une cetati din departamente, din cauza rusinosei paci. —

Dela Berlinu 14 se telegrafiza, ca cu privire la starea si atitudinea din Francia comanda armatelor germane a ordinat, ca toti ostasii disponibili, afara de militia (Landwehr), se remana in Francia. —

Nouai acum se intrunescu la Bruxelles comisarii pentru pacea definitiva. Din partea Prusiei se tramise d. Arnim. Cine mai sci ce dificultati mai potu nasce si de aici. —

Se trecemu la diet'a sasasca din Sibiu. Universitatea natiunei sasesci dela incepulum sesiunii acesteia s'a ocupatu cu preferintia de obiecte economice in siedintele publice. Una cestiune, si aceea cea mai importanta din tote problemele, ce are acesta dieta de rezolvata, e cestiunea regularei referintelor municipale pentru fundulu regiu. Inca la incepulum, candu se alese comisiunea pentru prelucrarea unui proiectu de lege despre regularea acestor relatiuni, divergeau partitele in punctul competitiei universitatii natiunei sasesci, din iundulu regiu. Partita sasilor teneri dimpreuna cu membrii romani si maghiari, cati se afla, pretendea, ca universitatii natiunei sasesci nu i compete aici alta influintia in fundulu r., decat numai influint'a votului consultativu. Partita vechia sasa inse, punenduse pe terenul dreptului istoricu, care li se pastra si prin § 11 alu art. 43 de lege din 1868, adica legea uniunii Ungariei si Transilvaniei, care ignoră cu totulu pe natiunea romana, precum in comitate Asia si in sasime, pretendea dreptulu de unu votu decisivu pentru universitatea natiunei sase, deca partita juna esi cu majoritate, cadiendu sasii vecchi in minoritate, inse pelunga rezervarea dreptului, basatu pe lege, intr'o dechiarare in protocolu, data de catra dep. Budaker si consoci inca in 14 Ian. a. c. Asia aceste d'oue partite se afla principalminte intre sine diferitorie. — § 11 din citata lege suna asia:

„Universitatea natiunei sasesci se lasa si pe viitoru in sfera sa de activitate in conformitate cu art. de lege XIII din an. 1791, pre lunga rezervarea dreptului de superinspectiune alu Mai. Sale, esercentu pe calea ministeriului ung. responsabile, cu acea deosebire, ca conflusulu nationale nu mai are jurisdicitione judiciale."

Art. XIII din 1791 dice, ca natiunea sasasca si universitatea ei cu tote scaunele, districtele, cestatile, orasiele, comunele si magistratul atatu la alegerea oficialilor, catu si in administratiunea politica, economica si juridica se voru conserva in statulu legal, conformu diplomei leopoldine.

Din punctulu de vedere alu dreptului concesu universitatii sase in legea uniunii, sasii vecchi pasiescu deca pe unu terenu, — ca cela alu uniunii de 3 natiuni, — pe tacute —, inse totu cu scopu de a se reingradi in contra elementelor nesase, si in poterea legei pote, ca voru si reesi, indata ce se voru poté provede cu majoritate de alta data; — deca partita sasilor juni se va retrage sub co-

perisulu acelasi, indata ce voru vedé si ei, ca perdu din mana catu de pucina influentia nationale, penetruta sciu, ca dreptulu si numai dreptulu e poterea, si dreptulu sta in lege, cum l'au facutu omenii, nu Ddieu. —

Acum s'au publicatu si proiectele majoritateli, adica a junilor sasi si alu minoritateli cu vechii sasi din comisiunea aléa pentru elaborarea proiectului despre relatiunile municipale, in care er' se deosebescu acelesi partite in multe puncte.

Ambe aceste proiecte se invoiescu, ca impar-tirea de pana acum se remana cum a fostu in 11 municipia, sau dupa sasii vechi in 9 scaune si doue districte cu activitate municipale, cu dreptu de azi face fiacare municipiu statute pentru causele sale interne (intre cari totudéun'a se subintelegea de sene si respingerea romanului dela orce participare de beneficia prin statute domestice, pre catu nu se potea prin celu generale alu universitatii), cu dreptu de a sta in comunicatiune deadreptulu cu regimulu, inse proiectulu junilor subtrage universitatii dreptulu statutariu pentru causele interne preste intregu fundulu regiu (intrég'a sasime); nu numesce teritoriulu decat cu numirea de fundu regiu, imparatiendulu in 11 municipie de sene, cari tote se aiba universitatea ca deregatoria administrativa de averile nationale, care se se ocupe de obiecte de interesu publicu, se aiba dreptulu a-si comunica parerile sale celoruale muntcipia si regimelui, dreptu de petitiune la dieta, dreptu de representatiune, deca partita statutariu in causele interne i lu denega, si minoritatea sau sasii vechi tocma acesta ilu considera de sufletulu sasimei, care singuru este chitulu ce pote tiené legate tote 11 municipiale intr'unu corpu national.

Proiectulu majoritateli concede dreptulu municipiilor a se impreuna cu alte vecine, midiulocinduse inointia ministrului de interne si a universitatii, candu s'ar intempla ca regimulu se vrea a face arondari in municipia. Proiectulu minoratatei inse face orice modificare de margini in municipia dependenta dela invoiearea universitatii natiunei sas. Proiectulu junilor face representatiunea municipiului domna disputoria preste deregutarori, er' vechilor sasi le mai place bureaucratismulu de pana acum. Proiectulu junilor vrea, ca personalulu manipulatoriu se se asedié pe vietia, er' oficialii pe siése ani se se aléga prin representatiunea cercundariala, avendu etate de 22 ani, fiindu civi ai statului si fara crime. Vechii sasi vreau tocma pe oficialii sei aiba pe vietia.

Alegatorii municipiului suntu toti, cari voru ave si dreptulu de alegere deputatu dietalu, er' dlu Macelariu midiuloc in proiectulu majoritateli prin unu emandementu, ca in comunele tierene se aiba dreptulu de alegere toti cati dau 5 florini dare. Vechii sasi inse vreau alta representare pentru adunarea scaunale sau districtuale ca organu alu representatiunei municipiului, incatu din satele cu poporatiune pana la 500 suflete se se tramita unu deputatu, pana la 2000 suflete doi deputati, preste d'oue mii 3 dep., orasiele cate patru deputati, Sibiulu si Brasovulu pe diumetate si satele din aceste d'oue municipia alta diumetate; celealte orasie $\frac{2}{5}$ parte; celealte locuri pretoriali $\frac{1}{5}$, si deputatii se fia pe cate patru ani alesi dintre aceia din comuna, cari au dreptulu de alegere in comunitatea locala.

La caus'a comesului sasii vechi stau pe langa praca de pana acum, cei junii dicu, că la propunerea ministrului de interne elu se se numésca de catre rege si statulu deregatorilor universitatii se se fisceze prin universitate, si dau comesului putere executiva si o multime de drepturi, că la comitii supremi din comitate, pe candu sasii vechi nu se departeza dela atributiunile ce le avea inainte de acesta.

Impartesimu acestea pentru a se tragemu luarea aminte a respectivilor de prin scaune, pentru timpu, candu se voru cere si parerile municipalor la stabilirea relatiunilor municipali, că se pipaiésca cu catu e mai avantajosu proiectulu majoritatei, decatu alu minoritatiei si se scia in ce cumpansa se-si arunce votulu, cu tóte, ca prelunga legile mestrite in folosulu altora nu ne fericim, pana candu afara de diet'a tierei nu va avé natiunea romana si diet'a sa, macaru că acésta a sasiloru, că se avemu influentia si dreptu politicu nationale a porta grigia de prosperitatea poporului nostru, ca ce cu lingur'a strainului remaseram flamendi, de ni se vedu ósele in tóte locurile; apoi ne avendu representatiune politica nationale, cum au sasii universitatea, nici macaru petitele nóstre, că romani, nu se considera decatu de agitatiuni, si că pe atari le si arunca in camer'a cu lepedaturele, unde se voru fi aflandu si cele vr'o 45 de pe epoch'a petitiora. Se ne scuturamu d'er' de pulberea indiferentismului si se nu odihnimu, pana candu nu vomu deveni egali in dreptulu politicu nationale, Naseadulu, Fagarasiulu si Hatiegulu inainte. —

Epistol'a

unui romanu transilvanu catra unu amicu alu seu in afaceri eclesiastice si scolastice, cu datu 5 Nov. 1870*).

In momentele acestea pline de ingrijiare despre viitorulu autonomiei besericesci si scolarie ale provinciei romane unite cu bes. Romei, candu toti pasii ce se facura in caus'a acésta, dispara fara succesulu asteptata cu neastemperu, pentru că se i se dè si acestei provincie metropolitane concesiune a se organisa pe calea sinódelor si a congresului: că dovada a urgentiei causei acestei ardiente, vedemus circulandu sub titlulu de susu unele pareri si consideratiuni fórte momentóse, din care pentru chiarificarea causei ne aflam motivati a reproduce partea privitoria la acésta urgenta cestiune, spre a da latire acestor consideratiuni. Dupa unele premise despre luptele bunilor pentru beserica si natiune, brosiur'a continua asia:

... „Opiniunea publica, cu mica exceptiune, se pare a se fi concentrat in congresu — că midiulocu, si că singur'a cale de purcedere. . .

Eu stimezu si respectezu convingerile si parerile esite din precugetare seriósa si meritata; pretiuiesc congresulu, asteptu aperare si scapare de la elu, că dela o institutiune stravechia in beserica, adica dela congresulu sinodale, care nu pote fi altceva, decatu — sinodulu celu provincial sub metropolitanu, — restaurat si prefacut dupa recriintele timpului de facia; inse atunci, candu se va realisa, si ni lu vomu fi facutu. Déra sum totu odata convinsu, cumca calea, pe care amu apucat, si midiulocle ce manuamu, că se facemu congresu — suntu pe deplinu eronate, si de o natura, catu in locu se ne duca la realizarea congresului, ne voru face, de nu lu vomu avé nici una data, si ca amblandu pe calea apucata, nu numai, ca nu vomu ajunge la scopu, d'er' l'otudeodata nimicimu si acele midiulocce eficaci, cari ne stau la indemana, si candu ne vomu convinge, ca congresulu s'a facutu nerealisabile, ne voru fi inchise tóte calile si perduite midiulocle, fara de cari, cum se scie, nu poti ajunge la nici unu scopu. Ddieu ferésca beserica si natiunea nóstra de „mintera romanului cea din urma“, pentru care se róga sasulu, s'o capete la timpulu seu.

Convingerea mea este: cumca congresulu este se se realizeze prin sinodu seu sinóde, se purcă dintr'ensele cu intindere si potere mai mare, concentrandu in sine cele mai de capetenie atribute si agende ale sinódelor diecesane astfelui, că se remana unele langa altele, se se ajute, prefaca si indeplinesca unele pe altele. . .

*) Tiparita că manuscriftu. Sibiuu, tipografi'a lui S. Flitsch (W. Krafft) 1871.

Congresulu in defacia nu ecsiste in activitate, de si este institutiune stravechia in beserica nóstra elu n'are trecutu cunoscutu de noi, dera are venitoriu, pe care inse numai sinódele i lu potu da, pentru aceea congresulu, nu pote luptá, nu pote apera beserica, din contra beserica are se lupte, că se lu readuca in vietia . . . si cauta se lupte cu midiulocle ce are, si cu institutiunile de acum, cari nu i se potu denega, si pentru a caroru manuare, n'are se cersiesca gratia dele nime. . .

Lupt'a dela 1843—5 trebuie reapucata si continuata cu forme precise, inse nu in contra celor de atunci, ca nu ecsista, si nici decatu pe calea si midiulocle de atunci, in defacia suntemu noi, si nu neamicii, in beserica nóstra, acum se ne apetramu pasive in cetatea nóstra, pe care inse se o provedem, pana este timpu, cu victualie, si se intarim sparturele; . . . lupt'a inse se o portamu pe calea si cu midiulocle folosite in evulu alu XVII-le si XVIII-le. . . .

Cine au mantuitu beserica si institutiunile ei cele parentesci, facia cu puterniculu — calvinismu in alu 17-le, si facia cu si mai puterniculu jesuitocatholicismu — in alu 18-le seculu . . . Nu sinodulu provincial, adica congresulu, pentru altii nu ecsistau, nici chiaru vr'o cativa — că la 1843.

Beserica nóstra, cu caracterulu ei, si cu simburulu ei de vietia — nesmintitu de si aprópe sfaramata si mutilata, fù conservata in acei secoli barbari si netoleranti, prin — sinóde — chiaru si atunci, candu veduvita fiindu, avea pe unu jesuitu in capulu seu.

Acestu titlu este de ajunsu, pentru de a constata puterea si eficacitatea sinódelor in afacerile besericei, ba nici pote fi alt-cum, de óra ce sinodulu singuru representa intrég'a beserica intru intielesulu ei de eclesia, adica de insocire relegiósă — de aici puterea lui, de aici autoritatea lui facia cu statulu si alte beserici. . .

Antagonistii din seclulu 17-le si 18-le au sciatu acésta pré bine, si totusi n'au suprimatu sinódele, sciendu totu-una-data pré bine, cumca credintosii nu voru accepta nemica dela densii, ce nu vine prin sinodu, prin urmare nu voru ajunge la scopu; beserica nu va primi nimicu si pe nime, care vine pe alta usia, afara de usia sinodului. Acésta credintia si datina trebuie resuscitata si nutrita in eclesia nóstra, că institutiune pré salutaria si — conditio sine qua non a conservarei si sustarei besericei. . . Potere straina n'au cutediatu a paralisa sinodulu, ca n'ar fi ajunsu la scopu. . . . Acésta inse a cutezat'o si intreprins'o unu archiereu intre impregiurari fatali si desnervatórie. Dela neglegerea si delaturarea sinodului datéza decaderea besericei nóstre.

Déca sinodulu, acestu institutu vitale si inalienabile alu besericei nóstre (fara de a o nimici pe densa) nu ar' fi investit u eminentalu dreptu, de a alege pre archierulu besericei, elu ar' fi remasu pentru totudéun'a delaturatu, si beserica privata de principalea sa conditiune vitala. Acésta s'ar adeveri in modu eclatantu, pentru ca delaturanduse sinodulu, va urma imediate delaturarea dreptului de a-si alege archiereu. . .

Ei bine! dera ce ursita! ce destinu! abia a venit timpulu, in care beserica s'a potutu folosi de sinodulu reactivatu, si de locu l'au si delaturatu, inlocuindu prin congresu, cum inlocuiesci unu vestimentu vechiu prin altulu nou, dera atunci, celu putinu astepti pana ce vestimentulu nou este gata, si l'ai rescumparatu dela croitoriu, apoi arunci la o parte pe celu vechiu.

Déra fiinduca realisarea congresului pe calea apucata depinde dela concederea de din afara de beserica nóstra autonóma, cere lupte si timpu, fara securantia de reusire, urmeza óre, că pana atunci se siedem u mane in sinu, asteptandu se ne sbóre porumbulu frigti si se pice pear'a còpta in gura? pe candu legionulu de afaceri besericesci si scolarie, stagnéza totu mereu in noianulu desolatiunei stationarie, si tristei neconsultari, cari tienu de atati aui? pana candu giuru impregiuru de noi, toti si tóte, se misca, se ajuta, inaintéza, punu temeiul pentru venitoriu cu delasarea si cotirea nóstra?

Ce a pecatuitu sinodulu, de nu voimu se ne folosim de elu, au picatu óre peccatele celor ce l'au delaturatu si sufocatu lungu timpu, asupra lui si s'a spurcatu? l'au facutu de nici unu folosu....?

Tristu, pré tristu! chiaru candu beserica simte arditoreea necesitate de sinodu, in spiritulu si curagiulu sinódelor din seclulu alu 17-le si 18-le intarit u si lamurit u prin curagiulu, cultur'a si simtiul de nationalitate lamurit u prin focu, alu clerului nostru de astazi, precum si prin caldurós'a si nemiscat'a lui interesare si alipire de beserica cu

ale ei institutiuni parentesci si nationali; ajutatu si imputeritu de lumin'a intelligentiei nóstre nationale secularie. . .

Ce pote deveni unu sinodu inchiagatu in estu modu? Ce alta, decatu aceea ce au devenit sinódele nóstre in alu 17-le si 18-le seculu? decatu aceea, ce au devenit sinódele reformatilor in totu acele secole? (fiindu densii in Ungaria persecutati, precum noi in Ardélu): precum si in deceniulu trecutu, candu ayura curagiulu a resiste si a frange chiaru si despotismulu lui Bach. . . !?

Sinodulu in estu modu instituitu in archidiecesa, va produce in scurtu timpu, sinódele diecesane in cele trei eparchii sufragane, si pe langa ce acese sinóde, voru pune in ordine si miscare salutaria cursulu machinei de administrare besericesca si scolaria, voru intari pe cei mici la anima, voru indreptá pe cei abatuti, voru aduna oile cele perdue, si voru delatura scandalele, imparecherea si arbitriulu — ele totu odata voru intra in cointelegera imprumutata, se voru aduna in sinodu provincial, adica in congresu ad hoc, voru consulta despre reactivarea sinodului provincial sub nume de congresu, déca ne mai place acestu nume, cu intindere preste intrég'a provincia metropolitana, inse invescutu cu atribute, dupa recerintele timpului nostru, voru faptui impartirea ei in cercuri de alegere si representare drépta si salutaria, voru elabora statutele reactivandului sinodului provincial seu congresu — inaintandule la regimul . . . nu pentru a le accepta si iutarí, ci spre luare la cunoșcentia, in puterea si intielesulu — „Juris supremae inspectonis.“

Unu statutu de genulu acesta, unu congresu constituut si purcesu pe calea acésta din sinulu sinódelor, care suntu representantie legali ale besericei, investite cu potestate punetóre de canóne si dispusetiuni pentru afaceri besericesci, va fi — eo facto — legale si autorisatu, pentru ca — sinódele au transpusu dreptulu, atribute, si cadintie de ale sale asupra lui; — va se dica: sinódele: au reintrodusu si inactiyatu, in administrarea besericei, — sinodulu provincial, inse sub forma noua conformu cerintelor timpului, necesitatilor besericei si creditintosilor — spre ajungerea scopului insocirei relegiósé. — Acestu sinodu préfiresce, nu va avé nevoia de a fi concesu si autorisatu nici prin poterea mireana, nici prin alta autoritate de din afara de sinulu besericei: — de óra ce nu s'a introdusu ceva — nou; — ci s'a reactivatu numai o institutiune a ei stravechia, că parte intregitória si de jure competenta, adica: s'a pusu de nou in lucrare sinodulu provincial, care de jure l'au avutu, de jure i se cuvinte se lu aiba, pentru ca că beserica — ab antiquo — metropolitana, cu trei eparchie sufragane, este in dreptu, este inse totu una data si necesitata de a restaura si a se folosi de acésta forma de administrare, inse — firesce — reformata dupa timpulu de acum, si care nu se poate, cu temeiul juridicu, contraria, nici de din afara, nici din sinulu besericei. . .

Deci d'er' déca nu ecsiste nici umbra de sperantia pentru de a poté infintia congresulu, adeca sinodulu provincial, pe alta cale afara de sinóde, déca asta cale e singura legala si canonica, déca beserica in atacul si pericolulu defacia nu posede altu midiulocu de aperare, décatu sinodulu, déca beserica in defacia n'are alta representantia decatu pe siuodu, — de sine ni se imbulsesc intrebarea: care pote fi caus'a de nu se folosesce beserica de sinodului seu? de corpulu seu representativu?

Responsulu nu lu potu da, nu lu sciu, nu mi l'amu pusu de scopu, nu sum datoriu cu elu, de óra ce acelu responsu ar' trebui se vina din acea parte, care a concentrat tóte in congresu si au pusu tóte in nelucrare; de cumva suntu drepte cele ce mi s'a spusu; . . . este inse lucru interesantu, nu numai, ci de mare urgentia a scurta causele efectului, ce vedem, ca coviresce tóte intr'o menea catu, cu tóte, ca pericolulu se totu ingrösia si apropia, totusi nime nu se misca, nime nu pote scutura letargia coplesitória.

Deci éca ce mi s'a spusu. Precum scii, in 1869 au tienetu clerulu archidiecesanu unu sinodu partiale la Blasius, care ar' fi pusu de tienta esceptionala si inainte de tóte: congresulu, de aici amoral'a generala, ce o vedem, pana la realisarea a celui congresu, — din gratia strainilor si de din afara de beserica!

Déca este asia, ori nu, nu sciu; ar' fi inse lucru prea tristu, fiindu acesta adeverulu.

Deci dà -mi voia că se observezu cele următoare despre atinsulu sinodul partiale.

In beserica nóstra, sub numirea soborulu celu mare si — soborulu celu micu — au functionat trei diferite sinóde. Soborulu mare este — pro-

priulu sinodu, in care este reprezentat clerulu si poporulu intregu, si se compune: 1. archeepiscopu, 2. din consistoriulu metropolitanu, 3. din toti protopresbiterii fungenti, in persona, 4. din curatorii (ctitori) laici ai besericiei, 5. din cate doi deputati alesi din fiacare tractu protopresbiterale.

Soborulu celu micu se formă in două moduri, adica ori din clerulu diecesanu; ori numai din clerulu fiacarui tractu presbiteriale. — Se pare, cumca jurisdictiunea acestoru din urma eră totu asemene de mare, pentruca soborele cele mici puteau dicta si aplica numai pedeps'a soborului micu, care face $\frac{1}{3}$ parte din pedeps'a soborului mare, pe candu acestu din urma dictă si aplecă amendoue pedepsese.

Afara de aceste sinode, beseric'a năstra că una de origine metropolitana si archeepiscopală — ab antiquo — nesmintită au avutu in timpulu vechiu si sinodu provinciale, fundat si prescris in canonele sinodelor a tota lumea . . . avendu si episcopii sufragane; perdiendu inse aceste episcopii, au incetatu de a mai folosi pe acestu sinodu, neavandu scopu.

Óre candu va reveni timpulu, in care lucratorei dela catedra juridica in seminariile năstre clericali, voru inceta de a cultiva nechiamati, pamantul ce l'a prălucratu alu dreptului canonico apusani, fara folosu pentru beseric'a năstra, si se voru apucă de cultivarea paraginitului si intienitului campu alu dreptului canonico resaritenu alu besericiei năstre? . . . Dómne! anevoie se desbraça datinele invescute si intienite, fia catu de fara scopu ar' fi acelea.

Obvenea adica unele afaceri besericesci intetorie, care nu suferea amanare pana la conchiamarea sinodului, ori ca impregiurari turburatore de pacea si liniste publica, d. e. resbele, epidemii, impedeau conchiamarea sinodului la timpulu seu. — Deci pentru resolvirea afacerilor atinse si pertractarea agendelor curente, eră datina legală: că archeepiscopulu se adune la sinodu: 1. pe consistoriulu seu, 2. pe cei 12 jurati ai soborului mare pe langa metropolitu, 3. pe curatori (ctitori) laici ai besericiei, 4. pe protopresbiterii si deputatii tractuali, cati potea lua parte dupa timpu, locu si impregiurari, si se tinea soboru micu, adica sinodu partiale. Inse in aceste sinode partiale nu se a pertractatu cause generali de ale besericiei, d. e.: alegera de archeepiscopu, afaceri atingatorie de drepturile, cadintele si prosperitatea intregei beserice, a clerului intregu si a creditiosilor, pentruca acestea eră rezervate sinodului mare.

Éra celalaltu soboru micu, séu sinodu partiale se tiené, si se tiene pana astazi, din partea clerului din fiacare tractu protopresbiteriale.

Este acum intrebarea; ca de care din aceste sinode se tiene celu dela Blasius din 1869?

Nesmintit de celu micu séu partiale, de óra ce convocatoria eschide ide'a sinodului mare, candu chiama singuru pe protopopii si pe alesulu clerului tractuale, esprimenduse: „de astadata numai clerulu se va intielege intra sena“.

Déra mai este intrebarea, ca posede acela cointele sinodului micu? Eu dicu, ca le posede, de óra ce numai cei 12 jurati si ctitori nu fusera convocati, pentruca nu existu, fù inse convocatul consistoriulu si clerulu. Pentruca fù convocatul totu clerulu si toti protopresbiterii, nu adauge si nu destrage nimica, pentruca dupa pracea vechia, metropolitanul eră si este in dreptu, a conchiamna pe toti cati potea se vina, si déca in fapta se adună toti cei indrepatiti, atunci sinodulu nu mai eră micu, ci completu séu mare, prin urmare celu dela 1869, remane sinodu micu, — pentru neconvocarea de cate doi deputati de fiacare tractu.

Mai este si alta intrebare, ca indrepatitul au fostu acelu sinodu micu, a se lasa in pertractarea si deciderea meritória si obligatória in unele afaceri, cari atingu intrég'a beserică? Au fostu, incatul pentru partea reprezentata intr'ensulu, pe care o si oblega deciderile lui. . . Insasi scrisórea conchiamatoria a precisat scopulu acelui sinodu micu, convocandulu a se intielege despre unele afaceri, care atingu clerulu archidiecesanu — „numai clerulu se va intielege“.

Déra, de óra ce acele decideri atingu introducerea congresului in tota provinci'a, adica reactivarea sinodului provincial si transpunerea de drepturi si cadintie sinodale asupra acelui, adica afaceri, cari singuru reprezentanti'a intregei beserice le pote decide in modu obligatoriu, adica sinódele cele mari ale tuturor 4 eparchii; urmeza cumca acele dispusetiuni ale sinodului micu dela 1869, nu indatorescu pe intrég'a beserică. Cu tóte acestea eu sustienu, cumca clerulu archidiecesanu nu vrea a se subtrage de sub acele decisiuni. . .

Blasiulu totudéun'a a facutu inceputulu; elu l'a facutu si aici. . . Salutamu cu bucuria pe cleru, elu a datu semnu vederatu, ca intielege cerintele timpului seu; elu s'a lapedatu de usuarea dreptului de datina, de a manuduce elu singuru beseric'a . . . unu dreptu acesta cu urmari stricatióse, sub cari gema astadi beseric'a, unu dreptu, pe care l'au pusu nedreptatile trecutului pe umerii clerului. . . Salutamu cu bucuria pe barbatii, cari au avutu lumine si curagiul, la cea d'antanua ocasiune, a chiama in midiuloculu loru pe mirenii, pentru că umeru la umeru se conduca, se apere si se salveze beseric'a eredita dela parenti.

Cu atatu déra mai tristu si mai daunosu lucru ar' fi, déca s'ar adeverí, cumca domnesce acea credintie: că si cum deciderile acelui sinodu micu ar' legă manile si gurile intregei beserici, — că si cum sinodulu ar' fi delaturat — si nu s'ar mai potea convoca, ci ca-ci ar' trebuí se asteptam inflintarea congresului, — chiaru déca pana atunci s'ar inchide imperati'a ceriului, precum s'a inchisusuia a feteleloru, care au asteptat venirea mirelui, fara că se-si fia fostu procuratu oleu in candelete, pentruca luandu lucrul stricte, nici clerulu archidiocesanu nu se afla in dreptu a nu se folosi de sinodu, chiaru de s'ar fi decisu delaturarea lui, — pe candu celealte parti constitutive ale besericiei nu s'au declarat; de óra ce, precum nime n'are dreptu a strica beseric'a, care este insocire eterna, precum este Ddieu eternu, asia n'are dreptu a strica sinodulu, care este conditiune vitale, in ordinea archieriei năstre. Delaturarea sinodului, e lucru cu ne-potintia, si dupa acsim'a juridica „ad impossibilitia nemo obligatur“, chiaru de s'ar fi decisu acea delaturare, ea totusi nu poate obliga pe nime. —

(Va urmá.)

Cateva trasuri

din istoria scolei principale romane
lapusiane.

In opidulu Lapusiu ungurescu, comitatulu Solnocul interiore, se afla o scola principale romana. Edificiulu acestei scole, ce poate face fala si onore or' carui orasius din Transilvania, are unu etagiu cu patru chilie cate de 4 stanjini si un'a urma in lungime si latime, — ce servescu de invetiamentu pentru tota patru clasico. Aceste chilii suntu doar partite cate două prin unu ambitu asisderea mare si frumosu, la capetulu caruia se afla in fruntariu unu coridoru, — er' in partea din dreptu unu altu ambitu unghiularu ce conduce in alte două chilii. In faci'a pamentului se afla 8 chilii ce servescu acuma de locuinta unui negotiatoriu, afara de un'a care e intocmita de bolta (pravalia). Acestu pomposu si grandiosu edificiu sta vis-à-vis cu beseric'a reformata, ce diace in midiuloculu piaciei. Pretiulu lui ajunge circa 10.000 fl. v. a. (dieci mii florini val. austri.). — Initiativ'a la redicarea acestui institutu a dat'o inca in an. 1855 ambii protopopi ai acestui cercu, fiindu sprijioniti in planul loru si de pretorele de atunci, carele inca in acelasi anu facu pasii necesari pentru redicarea numitului edificiu. In an. 1855 se incuvintiara si aprobara pasii pretorelui si ai protopopilor romanii prin ces. reg. ministeriu de atunci, — si asia in 1856 poporulu romanu a inceputu a adună materialulu trebuintiosu pentru edificiulu scolaru; er' pana la sevirsirea edificiului se ordină, ca prelegerile se se tinea in case inchiriate. Lef'a invetitorilor se midiuloci prin locotenintia c. r. d. 31 Decembrie 1856 a se scote dupa florinulu de dare. Totu c. r. locotenintia a ordinat, ca acesta scola se fia de 4 clase cu invetiatori de nationalitate romana, si se stă sub directiunea ordinariatului din Gherla, din cause, ca acestu ordinariat, fiindu mai aproape de densa, o va poté mai usioru si mai bine direge. In anul 1858 Iuliu 25 se santi fundamentulu scolei dupa datina prin repausatulu episcopu alu Gherlei Ioane Alexi.

Acuma, candu poporulu romanu alu acestui tienetu serbă serbatore frumosa si marézia, — candu elu serbă diu'a reinviarei si luminarei, care rumpe catusile intunerecului — dicu acuma se miscara toté petrele, ca directiunea acestei scole se nu fia in man'a ordinariatului romanu din Gherla, ci in acelui romano-catolic din Alba Iulia, — va se dica: scol'a aceasta facuta din si cu sudorea romanilor se fia concrediuta la liber'a dispositiune a unui episcopu unguru de confesiunea rom. cat.

Inse insedarnica fù opintirea sugrumatorilor, ca-ci geniulu romanilor ii aparara si scutira si de acestu necasu. Dér' hidrele nu se odihnira, ci cu mai multa vehementia -si incepura lupt'a. O lupta crancena a intunerecului si nesciintiei contra inc-

catorul radia de lumina si invetiatura. Intunereculu, nesciintia si stupiditatea, la versulu unor trimbitie, invinse. Romanii se taia in 2 grupe séu partite: in uniti si neuniti, — si éta, ca prin a-cesta intrigantii -si au ajunsu scopulu!

Romanii de religiunea gr. or. -si retragu ofertulu anuale de 1176 fl. v. a. cum si totu materialul ce lu dadea pentru subsistintia acestei scole, ér' romanii gr. cat. se obligara in antea tuturor'a si a lui Ddieu, ca ei catu voru ave potintia nu -si voru retrage nici unu feliu de ajutoriu, ca-ci ei au lipsa de scola, lumina si invetiatura!

In urm'a acestui tristu evenimentu guberniulu trans. prin ordinatiunea sa din 4 Decembre 1858 a otaritu urmatorele: 1. Poporulu romanu gr. cat. si comunele mestecate cu rom. cat. (unguri, nemti, slovaci etc. aflatiori in Lapusiu romanescu, Strimbulu si Baiuti cǎ lucratori de stämpuri si bai din disele comune, de acestea se mai afla si in Poduri-Rioie, ce lu maghiarisara de curundu in Rozsa-Hidas, Strimbulu in Horgospataka) din pretur'a Lapusiu, cum si comun'a politica reformata Lapusiu ungurescu se sustieni scola cu contribuirile sale de 1224 fl. v. a. 2. In scola se se propuna obiectele de invetiamente in intiesulu ord. ministr. de cultu din 23 Martiu 1855.

3. La acésta scola se fia 3 invetiatori si 2 catecheti. 4. Aceia, cari nu contribuiescu la sus-tienerea scolei se platésca didactru. 5. Numele scolei se fia: „scola centrala catolica nemtiésca“. — Din acésta ordinatiune poate vedé or' cine, ca scopulu guberniului eră de a germanisá, ca-ci din 3 invetiatori si 2 catecheti se pottea, ca unu invetiatori si 1 catechetu se fia neroman! — obiectele se se propuna in limb'a nemtiésca etc., ér' romanii protestandu in contra denumirei invetiati. si numirei de scola: catolica nemtiésca au sca-patut de aceste. In privint'a instructiunei, obiectele se propuneau in limb'a nemtiésca, d'er' se invetiá si romanesce, si astfelui, in urm'a acestor otariri, scol'a -si a paditul cursulu seu pana in primavera an. 1861.

(Va urmá.)

UNGARI'A. Congresulu catolicilor intruninduse a inceputu a pertracta asupra celor două proiecte, ce le pregatira majoritatea si minoritatea comisiunei, alese ad hoc inca in anul trecut. Prelatii cei cu influentia mai mare suntu pentru proiectulu majoritatei. Asia archeepiscopulu Dr. Ludoovicu Haynald declară, ca mai bine vre clerulu a se lepeda de bunurile lumesci, decatu de cele spirituale. Pe noi nu ne intereséza decatu a sci, déca propunerea P. Veszely, cǎ gr. catolicilor se li se recunoscă autonomia provinciala si dreptulu de a se organiza in congresu propriu, va da preste impumnatori, cu tota, ca orce ar' decide congresulu maghiaru, nu va ave inaintea provinciei romane valore minorisatorie nici odata.

Desbaterea dietei se continua totu in modulu ei de pana acum. Fric'a de absolutismu estra-constitutionala a la Bach se latiesce si prin organele publicitatii, cari credu, ca déca va urma crisea cu retragerea lui Beust, atunci nici pentru Ungari'a nu se voru cōce placinte deosebite. C. Andrassy merse in 13 la Viena, unde c. Hohenwart conferi in 12 cu c. Clam-Martinitz, conducatorulu feudalilor boemii 4 óre, totu probe pana candu se voru apuca in mana de feru frenele.

In Vien'a caus'a recrutilor a venit acuta intre min. si senatulu deputatilor, incatul se crede, ca acesta se va disolva.

Cronica esterna.

In Romani'a camer'a totu desbate caus'a d. Strousberg, care, cine ar' fi crediut, ca a aflatu intre quiriti si aparatori?!

— Principes'a Elisabet'a Stirbey daruiesce in-stitutului Elisabetanu, in deplina proprietate, atatu casele cu loculu loru din orasiusu Bucuresci, in cari se afla actualmente disulu institutu de fete, catu si diumetate din mosia sa Elisabet'a séu Floco-sianii, din judeciulu Teleormanu. Se acceptă si se apropă acésta donatiune intocmai dupa conditiunile stipulate de donatoria prin actulu de donatiune, legalisatu de tribunalulu Ilfov, secti'a III, la Nr. 4176, din 4 Nov. an. 1870, care lu vomu publica dupa „Monitoru“.

